

שנת 1335

ירושלים, מס' 81

Descendendo per vallem Josaphat super torrentem Cedron sub monte Oliveti --- est unum pulcrum sepulcrum cum magna testudine; est quadrum, et in omni quadratuara continet quatuor passus de meis, quantum potui ampliare brachia et est altus cum testudine per XV brachia; quidam dicunt quod ibi rex Josaphat sit sepultus, et ideo appellatur vallis Josaphat, quod non credo ymmo est sepulcrum Absolon, filii David, et hoc dixerunt mihi Judei, qui erant in Jherusalem, et hoc habetur II Paralipomenon libro, quod Absolon, dum adhuc viveret, fecit sibi monumentum in Valle regia, et in libro II Paralipomenon habetur, quod sepultus est in valle Josaphat in civitate David cum patribus suis.

מקור: יעקב מוורונה, עמ' 40.

תרגום

בירידה דרך עמק יהושפט, מעל לנחל קדרון, מתחת להר-הזיתים --- נמצא קבר יפה עם כיפה גדולה; הוא מרובע, ואורכה של כל צלע ארבע מפסיעותי הגדולות ביותר, ככל שיכולתי למתוח את רגלי. ויחד עם הכיפה גובהו חמש-עשרה אמה. יש אומרים, כי פה נקבר המלך יהושפט, ולכן נקרא עמק יהושפט. אין אני מאמין בכך, אלא זהו קבר אבשלום בן דויד, וזאת אמרו לי יהודים שהיו בירושלים, וכך כתוב בדברי-הימים ב', כי בעודו בחיים הקים לעצמו אבשלום מצבה בעמק המלך.¹ ובספר דברי-הימים ב' נמצא, שנקבר בעמק יהושפט בעיר-דויד, יחד עם אבותיו.²

1 המחבר מן-הסתם טעה, והכוונה לשמואל ב' יח: יח.

2 מקור הידיעה אינו ברור. אולי החליף המחבר את אבשלום ביהושפט. וראה מלכים א' כב: נא.

שנת 1343, בקירוב

ירושלים, מס' 82

Petrus etc. nobili et dilecto nostro A de Erillo, gubernatori generali regni Maioricarum, salutem et gratiam. Oblata nobis pro parte Alatzar, filii magistri Aym Viv[es?], judei Alamannie, supplex petitio continebat, quod in quodam lembo, in quo dictus supplicans de [par?]tibus Jherusalem ad propria remeabat quique captus fuit juxta insulam Cipri per Franciscum de [...]rmes, patronum cuiusdam coche, fuerunt per eundem Franciscum raubate eidem res et merces valentes quingentos florenos auri vel circa et [lacuna] ultra hoc habuit et extorsit dictus Franciscus a supplicante jam dicto pro [lacuna] [r]escat[o] persone sue quinquaginta flor auri.

מקור: כ"י בארצלונה ארכיון הכתר של אראגון, Reg. 1409, fol. 107.

פורסם: F. Baer, Die Juden im christlichen Spanien, I, Berlin 1929, No. 216, p. 303

תרגום

פדרו הרביעי¹ לאציל וליקר לנו א' די-אריליו, מושל מדינת מאיורקה, שלום וחסד. הגיעה אלינו בקשה מצד אלעזר בן הרב חיים ויוויס,² יהודי מגרמניה, ובה נאמר, כי המבקש הנ"ל, בשובו ממחוזות ירושלים³ לביתו באנייה, נשבה בקירבת האי קפריסין על-ידי פראנציסקוס דין [...]רמס, בעל ספינה מסוימת. ופראנציסקוס הנ"ל שדד חפצים וסחורות בערך של 500 פלוריניס זהב, ו[...] וכן סחט פראנציסקוס הנ"ל וקיבל מן המבקש הנ"ל 50 פלוריניס של זהב לפדיון גופו.⁴

1 פדרו הרביעי מלך אראגון מלך בשנים 1336–1387.

2 Vivis, תרגום השם העברי חיים.

3 אולי מירושלים ואולי מארץ-ישראל.

4 התעודה תוארכה על-פי מקומה בארכיון. וראה הערת המהדיר, שם, שם.

שנת 1345

ירושלים, מס' 83

Ulterius ivimus in valle [Josaphat] habentes multas mansiones Judeorum, qui figuli sunt, a parte sinistra, qui non habent domos nisi in concavitate rupium, ut bestie silve, manent. Et a parte dextra invenimus fontem Syloe.

מקור: (Itinerarium cuiusdam Anglici (1345), מהדורת גולובוביץ, ד, עמ' 456).

תרגום

אחר-כך הלכנו לעמק יהושפט. משמאלנו היו מעונות רבים של יהודים קדרים שאין להם בתים, אלא הם מתגוררים בנקיקי הסלעים, כמו חיות היער. ומצד ימין מצאנו את מעיין-השילוח.¹

ספרות: קדר, יהודים בפאמאגוסטה, עמ' 201–202.

1 בקטע זה מתאר הנוסע האנגלי האלמוני מסלול לאורך נחל קדרון מקבר מרים עד מעיין-השילוח, כלומר, מצפון לדרום. לדבריו היו מגוריהם של הקדרים היהודים במערות שבמורדות הר-הזיתים באזור כפר-השילוח (סלואן). לידיעה זו אין אישור במקור אחר. יתר-על-כן, הנוסע אינו מזכיר יהודים נוספים בירושלים, ולכן יש להטיל ספק במהימנות הידיעה.

שנת 1347

ירושלים, מס' 84

Et quod plus audeo dicere. Soldanum Babiloniae tribuni fama concussit; nam cum Christiani Sepulcrum Domini visitantes, Christianis et Judaeis Jerosolimas habitantibus de nova Urbis reformatione inaudita hactenus mirabilia reportassent. tam etiam Christiani quam etiam Judaei statim nova festa et inusitata gaudia testaverunt, cuius letitiae causa ipsi Soldano relata, statim attonitus omnes portus et civitates in ora maritima constitutas novis custodiis, artificibus et repagulis communivit.

מקור: E. Papencordt, Cola di Rienzo e il suo tempo, Torino 1844, pp. 395–396; גולובוביץ, ה, עמ' 57.

תרגום

ומה שעוד אני¹ מעז לספר הרי הוא זה: כי השמועה על הטריבון זעזעה את הסולטאן של בבל.² כי כאשר הנוצרים המבקרים את קבר האדון סיפרו לנוצרים וליהודים הגרים בירושלים את הנפלאות, שלא נשמעו עד כה, על הריפורמאציה החדשה של העיר,³ מיד חגגו הנוצרים וגם היהודים חגים חדשים ושמחות בלתי-רגילות. ובגלל השמחה הנ"ל שהגיעה לאוזניו נדהם הסולטאן --- וביצר את כל הנמלים ואת הערים השוכנות בחוף הים על-ידי משמרות חדשים, בניינים ומחסומים.

1 הכותב הוא קולה די-ריינצו (Cola di Rienzo; 1313–1354), שכתב לקיסר קארל הרביעי באוגוסט 1350 בהיותו במאסר בעיר פראג. די-ריינצו שאף להשיב את גדולתה של רומא ליושנה, ובשנת 1347 ביטל את שלטון האצילים בעיר והכריז על עצמו כטריבון העם בעל שלטון בלתי-מוגבל, למעשה. האפיפיורים היו אז ב"גלות בבלי". בסוף השנה ההיא גורש די-ריינצו מרומא, אך בשנת 1354 חזר אליה, וכעבור חודשיים נהרג במהומות. במכתב שלפנינו הוא מספר על הדיה של שנת הטריבונאט שלו ברחבי העולם. דומה, כי לידיעה על הנעשה בירושלים אין שום ערך היסטורי.

2 הכוונה לסולטאן מצרים.

3 הכוונה לעיר רומא.

שנת 1347

ירושלים, מס' 85

Da ponente gli stanno le mura di Gerusalem, con uno monte allato, dove sta il cimiterio degli Ebrei.

מקור: ניקולו דה פוגיבוסי, עמ' 42–43.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

תרגום

ממערב¹ עומדות חומות ירושלים והר גבוה, שבו נמצא בית-הקברות של היהודים.²

- 1 כלומר, ממערב לעמק יהושפט. והשווה דברי ר' עובדיה מברטנורה (להלן, מס' 273), העולים בקנה אחד עם הנאמר כאן: "הקברים הישנים הם תחת הר הבית בשפוע אצל העמק", משמע, בצדו המערבי של נחל קדרון.
- 2 ספרו של פוגיבוניס נתחבר בין שנת 1346 לשנת 1350. המחבר שהה בארץ-ישראל בשנת 1347.

שנת 1347

ירושלים, מס' 86

E io domandai uno interpreto, quello che voleva dire questi degli ulivi. E que' rispuose, che nogli intendeva, pero che quegli dello olivo gridavano in lingua arabia, e quelle dell'altro olivo in lingua etiopica; e io sono interpreto di lingua ebrae e saracina.

מקור: ניקולו דה פוגיבוניסי, עמ' 29.

תרגום

ושאלתי¹ מתורגמן אחד מה רצו לומר אלה שבעצי-הזית. הוא ענה, כי אינו מבין שכן מי שהיו על העץ האחד צעקו בסורית! ומי שהיו על העץ השני באתיופית, וכי הוא מתורגמן לשפות העברית והערבית (בלבד).²

- 1 המדובר בתהלוכת "יום ראשון של כפות התמרים", שנחוג בירושלים ביום א' שלפני חג הפסחא. הנוסע מספר, כי כאשר עברה התהלוכה ליד שני עצי-זית, צעקו לעברה אנשים שטיפסו על העצים.
- 2 במקור מבדיל הכותב בין lingua arabia (ובין lingua saracina). בכותבו arabia התכוון, כנראה, לסורית.

בין שנת 1350 לשנת 1362

ירושלים, מס' 87

Ad predictum hospitium ve niuntur [sic!] sarraceni et iudei portantes et vendentes peregrinis vinum et panes et alia necessaria.

מקור: Itinerarium Terrae Sanctae, ed. L. Conrady, Vier rheinische Palaestina-Pilgerschriften, Wiesbaden 1882, p. 23.

תרגום

לאכסניה הנזכרת לעיל¹ באים סאראצנים ויהודים, המביאים ומוכרים לצליינים יין ולחם ומיצרכים אחרים.

- 1 האכסניה על-שם יוחנן הקדוש שבשטח המוריסטאן, שהיתה המרכז החילוני של ירושלים בתקופה הממלוכית. המקום שימש אכסניה לצליינים מאירופה למן שנות השלושים של המאה הי"ד ועד שלהי המאה הט"ו. ידיעה על המקום משנת 1336, בקירוב, ראה: Ludolphus de Sudheim, De Itinere Terre Sancte, ed. G.A. Neuman, A.O.L. I (1884), pp. 353–354. מקורות לתולדות המקום ראה: גולובוביץ, ד, עמ' 1418. על אכסניה זו ראה לאחרונה: ס' שייך, "מוסדות סיעוד לאטיניים בירושלים האיובית והממלוכית (1187–1517)", בתוך: "י דוררי (עורך) ארץ-ישראל בתקופה הממלוכית, ירושלים תשנ"ג, עמ' 145–154.

לפני שנת 1355

ירושלים, מס' 88

- אלגמעאה אלכרימה אלמקימין
במצר יברכס צורם אני"ס יעלמו אן
מצות צדקה אגרהא עטים [צדקה . . אלחק]
תעי וכצוצא למן יכון עני ובישן וזקן
והו חאמלהא מר ישועה ס"ט פהו
- 5

מסתמד מן אחסאנכם רפדה
ומסאעדתה לאנה יטלב יסאפר אלי
בלאדה ירושלם עיר הקודש תבנה ותכ(ונן)
לאן אולאדה ביסתנצרוה ותגבו
10 לה פי אל שתי כניסיות ותוסעו ידכם
פי מא תעטוה והדא וקת אלמרוה אל
ישוב דך נכלם ואלחק תע יכון פי
עונכם ויעמר דיארכם ויחיי אולאדכם
ויכתר ארזאקכם ושלום

מקור: TS, 8 J 9, f. 15 קריאה למגבית למען עני ירושלמי השב לעירו.

תרגום

--- העדה הנכבדה הנמצאת
בפסטאט, יברכם צורם א(מן) נ(צח) ס(לה).¹
מצות צדקה שכרה גדול [... אלוהים]
יתעלה, ובמיוחד למי שהוא עני וביישן וזקן,
5 והוא נושא האיגרת, מר(נו) ישועה ס(פיה) ט(ב), והוא
מבקש, כי תעזרו לו באמצעות מידת גמילות החסד שבכם
ותסייעו לו, כי הוא רוצה לנסוע אל
עירו ירושלים עיר הקודש תבנה ותכ(ונן),
שכן ילדיו מחכים לו. וגבו
10 למענו בשני בתי-הכנסת² והרחיבו ידיכם
במה שתתנו לו, וזה הוא זמן שיש לגלות בו מידות טובות. אל
ישוב דך ונכלם,³ ואלוהים יתעלה יהא
בעזרכם וימלא בשפע את בתיכם ויחיה את ילדיכם
וירבה שכרכם ושלום.

ספרות: גויטיין, דמדומי ערב של בית הרמב"ם, עמ' 85.

- 1 מכתב-המלצה של הנגיד יהושע בן אברהם השני בן מימון למען עני ירושלמי, החוזר מפסטאט לעירו. בראש המכתב הפסוק "הנה אל ישועתי וכליה", הפותח בדרך-כלל את מכתבי הנגיד ומשמש להם סימן.
- 2 הכוונה לבית-הכנסת של ה"עראקייין", כלומר, בית-הכנסת של הבבלים, ולבית-הכנסת של ה"שאמיין", כלומר, בית-הכנסת של בני ארץ-ישראל.
- 3 תהילים עד: כא.

לפני שנת 1355

ירושלים, מס' 89

--- אלגמאעה אלכרימה אלמקימין במצר
יברכם צורם ויהי בעזרם יוצרם אני"ס
יעלמו אן מצות צדקה אגרהא עטים
בין ידיה תע וכצוצא למן הו עני ובישן
5 והוא תאמלהא אל שי יצחק ש(מר) צ(ורו) פתת(וצו)

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

בה גאית אלוציה ותוסעו ידכם פימא
תעטוה ותגבו לה פי בית הכנסת הי"ג
ואנה קאצד אלרואח אלי ירושלם עיר הקוד[ש]
תב' ות' בחיי כל ישראל ולא תכלוה יחצר
10 מן ענדכם אלא והו שאכר נאשר מן
אחסאנכם ודאעי לכם וסמעת אל
קהל אלכרים משהורה בפעל אל
צדקות ומעשים טובים דומן
עלי דלך ואלחק תע יכון פי עונכם
15 ויעמר דיארכם ויחיי אולאדכם
ויכתר ארזאקכם ויברך אתכם אנשים
ונשים טף ובחורים יקיים עליכם מקרא
שכת' יוי אלהי אבותיכם יוסיף עליכם ככם אלך פעמים
ויברך אתכם כאשר דבר לכם ושלום

שוליים ימניים

וכל מה ש
הושג
שלחוהו
אל אדוננו
5 הנגיד (שמרהו) צ(ורו).

מקור: כ"י לונדון, הספרייה הבריטית, Or. 5544, f2. קריאה למגבית למען עולה-רגל לירושלים.

תרגום

--- העדה הנכבדה בפסטאט,
יברכם צורם ויהיה בעזרם יוצרם א(מן) נ(צח) ס(לה).
יידעו, כי מצוות צדקה שכרה גדול
מלפניו יתעלה, ובמיוחד למי שהוא עני וביישן,
5 והוא נושא האיגרת הש[יח'] יצחק, ש(מרו) צ(ורו). וטפלו
בו הטיפול הנעלה ביותר, והרחיבו ידכם במה
שתתנו לו, וגבו למענו בבית-הכנסת, ה' י(רחיב) ג(בולו),
שכן הוא עומד לנסוע אל ירושלים עיר הקוד(ש)
ת(יבנה) ות(כונן) בחיי כל ישראל. ואל תניחו לו כי ייצא
10 מלפניכם אלא כשהוא מודה ומפיץ
את חסדכם ומתפלל למענכם. והמוניטין של
הקהל הנכבד מתפרסם על-ידי מעשה
הצדקות ומעשים טובים, ויש להתמיד
בדרך זו. ואלוהים יתעלה יהא בעזרכם
15 ויאכלס בשפע את בתיכם ויחייה את ילדיכם

וירבה שכרכם ויברך אתכם, אנשים
נשים וטף ובחורים, יקיים עליכם מקרא
שכתוב) "ויי אלהי אבותיכם יוסיף עליכם ככם אלף פעמים
ויברך אתכם כאשר דבר לכם",² ושלום.

ספרות: גויטיין, דמדומי ערב של בית הרמב"ם, עמ' 85.

- 1 לפנינו קריאה מטעם יהושע הנגיד בן אברהם השני למגבית בבתי-הכנסת של פסטאט למען עולה-רגל נכבד.
- 2 דברים א: יא.

לפני שנת 1355

ירושלים, מס' 90

--- אל גמאעה אלכרימה אלמקימין במצר יברכם
צורם ויהיה בעזרם יוצרם אני"ס יעלמו באן
מצות צדקה עטימה ענדה תע וכצוצא
למן פיה ריח תורה וקאצ אלתוגה אלי ירושל[ם]
5 עיר הקדש ת"ו בחייכם ובחיי כל ישראל פלעל
אחסאן אלגמאעה ברוכים יהיו אנהם יגתהדו
ויגבו פי בתי כנסיות לחאמלהא אלשיך ר' דוד
הי"ב ולא תכלוה [...] אלא והו דאעי לצדקתכם
אלחק תע לא יחוגכם ויגעלכם מן הנותנים
10 לא מן הלוקחים ולעל תתסע לו ות? לוח
אלדי תגבוה
תתי ירוח מע אלקפל ולכם תרי ואלחק תע יתבת פיכם אלנץ [ה' אלהי]
אבותיכם יוסיף עליכם ככם
ושלום

שוליים

ולא
תעווקה
לאנה
מחפוז(?)
ללספר

מקור: TS, 8 J 17, f. 13 – קריאה למגבית למען עולה-רגל לירושלים.

תרגום

--- העדה הנכבדה הנמצאת בפסטאט, יברכם
צורם ויהי בעזרם יוצרם א(מ)ן נ(צח) ס(לה).¹ יידעו, כי
מצות צדקה גדולה אצלו יתעלה, ובמיוחד
לגבי מי שיש בו ריח תורה ומגמת פניו היא ירושל(ים)
5 עיר הקדש ת(יבנה) ו(תכונן) בחייכם ובחיי כל ישראל. ומי יתן

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ומעשיהם הטובים של הקהל, ברוכים יהיו, יתבטאו בכך שהם יתאמצו
ויגבו בבתי-הכנסיות למען נושא מכתב זה, השיח' ר' דוד,
ה' (יהיה) ב(עזרו), ואל תשיבו את פניו ריקם [...], שהרי הוא קורא לצדקתכם,
אלוהים יתעלה לא יעשכם לנזקקים ויעשכם מהנותנים,
10 לא מהלוקחים, ומי יתן [...]²
אשר תגבו אותה
עד שיסע יחד עם השיירה [...] אלוהים יתעלה יחזק בכם את הכתוב "ה' אלהיך]
אבותיכם יוסף עליכם ככם".³
ושלום.

שוליים

ואל

תעכבוהו

כי הוא

ממחר ונכון [לצאת] לנסיעה.

ספרות: גויטיין, דמדומי ערב של בית הרמב"ם, עמ' 85.

1 מכתב-המלצה שיצא מבית-דינו של ר' יהושע הנגיד למען "מי שיש בו ריח תורה ומגמת פניו היא ירושלים)", כלומר, לעולה-רגל עני העושה את דרכו לירושלים. המכתב
חסר את הפסוק "הנה אל ישועתי וכליה", המשמש סימן זהות קבוע במכתביו של יהושע הנגיד. לעומת זאת מופיעים בו סימנים אחרים המאפיינים את מכתבי הנגיד;
ראה, למשל, שימוש החוזר בפסוק המופיע בחתימת המכתב כאן ולעיל, מס' 90; וראה: גויטיין, שם.

2 תרגום השורה מסופק וכנראה כוונתה היא: "מי יתן וירווח לו ולא יזדקק למה שתגבו עבורו".

3 דברים א: יא.